

كَلَامُ الْإِسْلَامِ

دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود

واحد علوم تحقیقات

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته روانشناسی بالینی

عنوان:

**بررسی رابطه هوش معنوی با بهزیستی روانشناختی دانشجویان
دانشگاه شاهرود**

استاد راهنما:

دکتر علی اسماعیلی

نگارنده: مجید خالقیان

تابستان ۱۳۹۳

تقدیم به امام عصر (عج)

او که حکومت وعده داده شده اش امید به بهزیستی را در تمام ابعادش به ارمغان خواهد آورد و بشر را در سایر سار معنویت به اوج شادکامی و رضایت مادی و معنوی خواهد رساند.

تقدیم به مادر

که با دعاهايش و به روح ملکوتی ابوی بزرگوارم که با شهادتش درس خوب زندگی کردن و خوب بودن را به من آموخت به امید موفقیت این حقیر در این مسیر خطیر

تقدیم به همسر م

که سایه مهربانیش سایه سار زندگیم می باشد، او که اسوه صبر و تحمل بوده و مشکلات مسیر را برایم تسهیل و مشوقی همراه و صادق در طی کردن این مسیر بود.

تقدیم به فرزند ان دلبندم: امید بخش جانم که آسایش او آرامش من است.

تقدیر و تشکر:

تقدیر و تشکر از استاد فرهیخته و فرزانه جناب آقای دکتر اسماعیلی که با نکته های دلاویز و گفته های بلند، صحیفه های سخن را علم پرور نمودند و همواره راهنما و راه گشای نگارنده در اتمام و اکمال پایان نامه بوده اند.

فهرست مطالب

عنوان..... شماره صفحه

چکیده :..... ۱

فصل اول:..... ۲

کلیات..... ۲

۱-۱-مقدمه:..... ۳

۱-۲- بیان مسأله:..... ۵

۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق..... ۶

۱-۴-اهداف تحقیق :..... ۷

۱-۵-فرضیه های پژوهش:..... ۷

۱-۶-تعاریف و اصطلاحات:..... ۷

فصل دوم:..... ۱۰

ادبیات و سوابق پژوهش..... ۱۰

۲-۱-مقدمه:..... ۱۱

۲-۲- هوش..... ۱۱

۲-3- مفهوم هوش معنوی..... ۱۲

- 4-2- تعاریفی از هوش معنوی ۱۵
- 1-4-2- نظریه هوش سه گانه دانا زوهارویان مارشال: ۱۷
- شکل ۱-۲ انواع هوش ۱۹
- شکل ۲-۲- هرم سطوح مختلف هوش ۲۰
- 2-4-2- نظریه هوش چندگانه هوارد گاردنر شامل: ۲۳
- 5-2- رابطه هوش ها (سیندی ویگلورث): ۲۳
- 6-2- معنویت ۲۶
- 7-2- ابعاد معنویت ۲۸
- 8-2- مقایسه رفتار افراد دارای هوش معنوی قوی و افراد دارای هوش معنوی ضعیف: ۲۹
- جدول ۱-۲ - مقایسه افراد دارای هوش معنوی قوی با افراد باهوش معنوی ضعیف ۲۹
- 9-2- اجزاء هوش معنوی ۳۰
- 10-2- مولفه ها هوش معنوی ۳۲
- 11-2- تاثیرات هوش معنوی ۳۳
- 12-2- هوش تحصیلی، هوش اجتماعی و هوش اقتصادی ۳۵
- 13-2- بررسی الگوهای رایج هوش معنوی ۳۷
- 1-13-2- الگوی ایمونز ۳۷
- 2-13-2- الگوی امرام و درایر ۳۸
- 3-13-2- الگوی سیسک و تورنس ۳۸

۳۹	۴-۱۳-۲-الگوی زوهار(۲۰۰۴).....
۴۱	14-2- هوش معنوی و معیارهای هوش.....
۴۴	15-2- کاربرد هوش معنوی در محیط کار.....
۴۶	16-2- توسعه هوش معنوی.....
۴۷	۱۷-۲- خطرات بالقوه جستجوی هوش معنوی.....
۴۸	۱۸-۲- مفهوم بهزیستی روانشناختی:.....
۵۲	۱۹-۲- بهزیستی روانشناختی و حوزه‌های تبیینی آن:.....
۵۸	(شکل 2-2 الگوی ریف در خصوص سازه بهزیستی روانشناختی، اقتباس از تمینی، ۱۳۸۴).....
۵۸	۲۰-۲- عوامل موثر بر بهزیستی روانشناختی:.....
۶۲	۲۱-۲- نیاز به معنی و اثرات بر بهزیستی روانشناختی:.....
۶۳	۲۲-۲- دین و بهزیستی روانشناختی.....
۶۶	۱-۲۲-۲- دین‌داری و سلامت.....
۶۶	۲-۲۲-۲- دعا و سلامت.....
۶۹	۲۳-۲- بهزیستی روانشناختی و هوش معنوی.....
۷۱	۲۴-۲- پیشینه تحقیق:.....
۷۱	۱-۲۴-۲- پژوهش‌های داخلی:.....
۷۳	۲-۲۴-۲- پژوهش‌های خارجی:.....
۷۵	25-۲- مدل پژوهش.....

شکل ۲-۳- مدل مفهومی پژوهش.....	۷۵
فصل سوم:	۷۵
روش پژوهش.....	۷۵
۱-۳- مقدمه.....	۷۶
۲-۳- روش تحقیق.....	۷۶
۳-۳- جامعه آماری.....	۷۶
جدول ۱-۳- تعداد جامعه مورد مطالعه به تفکیک دانشکده و جنسیت.....	۷۶
۴-۳- روش نمونه گیری.....	۷۷
۵-۳- حجم نمونه.....	۷۷
جدول ۲-۳- تعداد نمونه مورد مطالعه به تفکیک دانشکده و جنسیت بر اساس نمونه گیری طبقه ای ساده.....	۷۷
۶-۳- روش های جمع آوری داده ها.....	۷۷
۷-۳- ابزار پژوهش.....	۷۸
۱-۳-۷- پرسشنامه مقیاس بهزیستی روانشناختی ریف.....	۷۸
۳-۳-۷-۱- اعتبار پرسشنامه مقیاس بهزیستی روانشناختی ریف.....	۸۰
۲-۳-۷-۲- پرسشنامه خود سنجی هوش معنوی.....	۸۱
۸-۳- روش آماری تجزیه و تحلیل داده ها.....	۸۵
۹-۳- روایی ابزار پژوهش در جامعه مورد مطالعه.....	۸۵
۱۰-۳- پایایی ابزار پژوهش در جامعه مورد نظر.....	۸۶
جدول ۳-۳- آزمون آلفای کرونباخ جهت پایایی پرسشنامه خود سنجی هوش معنوی.....	۸۷

جدول ۳-۴- آزمون آلفای کرونباخ جهت پایایی کل برای پرسشنامه مقیاس بهزیستی روانشناختی ریف.....	۸۷
فصل چهارم:	۸۸
۴-۱- مقدمه	۸۹
۴-۲- توصیف داده های جمعیت شناختی و عمومی به کمک آمار توصیفی	۹۰
جدول ۴-۱- توزیع فراوانی جامعه مورد مطالعه بر اساس جنسیت	۹۰
نمودار ۴-۱- توزیع فراوانی جامعه مورد مطالعه بر حسب جنسیت	۹۰
جدول ۴-۲- توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک دانشکده	۹۱
نمودار ۴-۲- توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک دانشکده	۹۱
جدول ۴-۳- توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک محل سکونت	۹۲
نمودار ۴-۳- توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک محل سکونت	۹۲
جدول ۴-۴- توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک میزان درآمد خانواده	۹۳
نمودار ۴-۴- توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک میزان درآمد خانواده	۹۳
جدول ۴-۵- توزیع فراوانی جامعه مورد مطالعه به تفکیک سن	۹۴
نمودار ۴-۵- توزیع فراوانی جامعه مورد مطالعه به تفکیک سن	۹۵
3-4- آمار استنباطی نمونه آماری:	۹۶
جدول شماره ۴-۶: همبستگی بین هوش معنوی و بهزیستی روانشناختی	۹۶
جدول ۴-۷- خلاصه مدل آزمون فرضیه اصلی	۹۷
جدول شماره ۴-۸: تحلیل واریانس معنی داری رگرسیون و ضرایب رگرسیون متغیر بهزیستی روانشناختی و هوش معنوی	۹۸

جدول ۴-۹- خلاصه مدل آزمون فرضیه فرعی.....	۹۹
جدول شماره ۴-۱۰: تحلیل واریانس معنی داری رگرسیون و ضرایب رگرسیون متغیر بهزیستی روانشناختی و ابعاد هوش معنوی.....	۱۰۰
فصل پنجم:.....	۱۰۱
نتیجه گیری و پیشنهادات.....	۱۰۱
۱-۵- مقدمه.....	۱۰۲
۲-۵- خلاصه یافته های پژوهش:.....	۱۰۳
۳-۵- مرور فرضیات و نتایج آنها:.....	۱۰۴
۴-۵- نتیجه گیری نظری:.....	۱۰۴
۵-۵- محدودیت و پیشنهادات پژوهش:.....	۱۰۶
۵-۵- ۱ محدودیت ها:.....	۱۰۶
۵-۵- ۲- پیشنهادهای پژوهش:.....	۱۰۷
۵-۵- ۳- توصیه به سایر پژوهشگران:.....	۱۰۸
فهرست منابع:.....	۱۰۹
منابع فارسی:.....	۱۰۹
منابع انگلیسی:.....	۱۱۲
ضمائم:.....	۱۱۳
- پرسشنامه مقیاس بهزیستی روانشناختی ریف - پرسشنامه خود سنجی هوش معنوی.....	۱۱۳
پرسشنامه مقیاس بهزیستی روانشناختی ریف.....	۱۱۵

فهرست اشکال

عنوان..... شماره صفحه

شکل ۱-۲ انواع هوش ۱۹

شکل ۲-۲-هرم سطوح مختلف هوش ۲۰

شکل 2-2 الگوی ریف در خصوص سازه بهزیستی روانشناختی ۵۸

فهرست نمودارها

عنوان..... شماره صفحه

- نمودار ۴-۱- توزیع فراوانی جامعه مورد مطالعه بر حسب جنسیت ۹۰
- نمودار ۴-۲- توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک دانشکده ۹۱
- نمودار ۴-۳- توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک محل سکونت ۹۲
- نمودار ۴-۴- توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک میزان درآمد خانواده ۹۳
- نمودار ۴-۵- توزیع فراوانی جامعه مورد مطالعه به تفکیک سن ۹۵

فهرست جداول

- عنوان ..... شماره صفحه
- جدول ۲-۱- مقایسه افراد دارای هوش معنوی قوی با افراد باهوش معنوی ضعیف ۲۹
- جدول ۳-۱- تعداد جامعه مورد مطالعه به تفکیک دانشکده و جنسیت ۷۶
- جدول ۳-۲- تعداد نمونه مورد مطالعه به تفکیک دانشکده و جنسیت بر اساس نمونه گیری طبقه ای ساده ۷۷
- جدول ۳-۳- آزمون آلفای کرونباخ جهت پایایی پرسشنامه خود سنجی هوش معنوی ۸۷
- جدول ۳-۴- آزمون آلفای کرونباخ جهت پایایی کل برای پرسشنامه مقیاس بهزیستی روانشناختی ریف ۸۷
- جدول ۴-۱- توزیع فراوانی جامعه مورد مطالعه بر اساس جنسیت ۹۰

- جدول ۴-۲- توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک دانشکده ۹۱
- جدول ۴-۳- توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک محل سکونت ۹۲
- جدول ۴-۴- توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک میزان درآمد خانواده ۹۳
- جدول ۴-۵- توزیع فراوانی جامعه مورد مطالعه به تفکیک سن ۹۴
- جدول شماره ۴-۶: همبستگی بین هوش معنوی و بهزیستی روانشناختی ۹۶
- جدول ۴-۷- خلاصه مدل آزمون فرضیه اصلی ۹۷
- جدول شماره ۴-۸: تحلیل واریانس معنی داری رگرسیون و ضرایب رگرسیون متغیر بهزیستی روانشناختی و هوش معنوی ۹۸
- جدول ۴-۹- خلاصه مدل آزمون فرضیه فرعی ۹۹
- جدول شماره ۴-۱۰: تحلیل واریانس معنی داری رگرسیون و ضرایب رگرسیون متغیر بهزیستی روانشناختی و ابعاد هوش معنوی ۱۰۰

چکیده:

این تحقیق با هدف مطالعه و بررسی رابطه هوش معنوی با بهزیستی روانشناختی دانشجویان انجام شد. روش مورد استفاده این پژوهش پس رویدادی و تکنیک مورد استفاده، پیمایش می باشد. این پژوهش با توجه به هدف و کاربرد از نوع پژوهش بنیادی است و جامعه آماری آن شامل دانشجویان دانشگاه شاهرود در ۶ ماه دوم سال ۱۳۹۲ می باشد. ابزار پژوهشی پرسشنامه مقیاس بهزیستی روانشناختی ریف و پرسشنامه خود سنجی هوش معنوی بوده که پس از اعتباریابی و پایایی سنجی در جامعه مورد مطالعه، با روش نمونه گیری طبقه ای ساده بر روی نمونه انتخابی در دانشگاه شاهرود اجرا شد. یافته های پژوهش نشان داد بین هوش معنوی و بهزیستی روانشناختی رابطه وجود دارد. ولی از مولفه های چهارگانه هوش معنوی (تفکر انتقادی، معنای شخصی، آگاهی متعالی و بسط هوشیاری) فقط مولفه تولید معنای شخصی با بهزیستی روانشناختی رابطه معنی داری دارد و باقی مولفه های هوش معنوی رابطه معنی داری با بهزیستی روانشناختی ندارند.

واژه های کلیدی: هوش معنوی ، بهزیستی روانشناختی، مولفه های بهزیستی، مولفه های هوش معنوی

فصل اول:

کلیات

۱-۱- مقدمه:

هوش مفهومی است که از دیرباز آدمی به پژوهش و تفحص در مورد ابعاد، تظاهرات، ویژگیها و انواع آن علاقه مند بوده است. با وجود پیشرفت‌های حیرت‌انگیز در زمینه‌های مادی، به روان و نیازهای درونی انسان توجه نشده است. هر چند پس از رنسانس دین تا حدودی به فضای فردی محدود شد ولی ارزش‌های مذهبی در ناخودآگاه جمعی افراد حتی در مغرب زمین وجود دارد و از دهه نود قرن بیستم نوعی یکپارچگی مجدد بین زندگی بیرونی و درونی در حال شکل‌گیری بوده است. در دهه‌های اخیر ورود مفاهیمی به تحقیقات و اقدامات مدیریتی همچون اخلاق، حقیقت، باور به خدا یا نیرویی برتر، وجدان، بخشش، مهربانی، نوع دوستی و معناجویی در کار حکایت از ظهور تفکرات جدید دارند. در سایه توجه به معنویت یکی از مفاهیم مرتبط شکل گرفته در جوامع که به مباحث این فصل مربوط می‌شود هوش معنوی است.

هر بعدی از هوش کلی باید از دیگر هوش‌ها مجزا و توزیع آن در میان مردم از توزیع دیگر هوش‌ها متمایز باشد. بعضی از توانایی‌ها و شایستگی‌ها مثل توانایی وارد شدن به حالات روحانی، معرفت، کمال، احساس همدردی و شفقت با دیگران، وسعت فکر و شهود پرسش‌های وجودی مثل زندگی بعد از مرگ، جستجو برای معنا در زندگی، و توانایی ایجاد دید کل نگر در زندگی به صورت آشکار در هوش معنوی قرار می‌گیرد و آن را از دیگر هوش‌ها متمایز می‌کند.

اهمیت معنویت و رشد معنوی در انسان در چند دهه گذشته، به‌صورتی روزافزون توجه روان‌شناسان و متخصصان بهداشت روانی را به خود جلب کرده است. پیشرفت علم روان‌شناسی از یک‌سو، و ماهیت پویا و پیچیده جوامع نوین از سوی دیگر، موجب شده است که نیازهای معنوی بشر در برابر خواسته‌ها و نیازهای مادی اهمیت بیشتری بیابند. یکی از ضرورت‌ها در عرصه انسان‌شناسی، توجه به بعد معنوی انسان از دیدگاه دانشمندان، به‌ویژه کارشناسان سازمان

بهداشت جهانی^۱ است که اخیراً انسان را موجودی زیستی، روانی، اجتماعی و معنوی تعریف می‌کند. ضرورت دیگر این موضوع، ظهور دوباره کشش معنوی و نیز جست‌وجوی درک روشن‌تر از ایمان و کاربرد آن در زندگی روزانه می‌باشد. سازه هوش معنوی یکی از مفاهیمی است که در پرتو توجه و علاقه روان‌شناسان به حوزه دین و معنویت شکل گرفته است. مفهوم «هوش معنوی»^۲ در ادبیات آکادمیک روان‌شناسی، برای اولین بار در سال ۱۹۸۳ توسط گاردنر با عنوان هوش وجودی و در سال ۱۹۹۶ توسط استیونز و بعد در سال ۱۹۹۹ توسط رابرت امونز مطرح شد. هوش معنوی سازه‌های معنویت و هوش را درون یک سازه جدید ترکیب می‌کند (امونس^۳، ۲۰۰۰) هوش معنوی بیانگر مجموعه‌ای از توانایی‌ها، ظرفیت‌های منابع معنوی می‌باشد که کاربرست آنها در زندگی روزانه می‌تواند موجب افزایش انطباق‌پذیری فرد شود. در تعریف از هوش معنوی، به‌ویژه بر نقش آن در حل مسائل وجودی و یافتن معنا و هدف در اعمال و رویدادهای زندگی روزمره می‌توان تأکید کرد. (کینگ^۴، ۲۰۰۸) هوش معنوی موجب می‌شود که انسان با ملایمت و عطوفت بیشتری به مشکلات نگاه کند، تلاش بیشتری برای یافتن راه‌حل داشته باشد، سختی‌های زندگی را بهتر تحمل کند و به زندگی خود پویایی و حرکت دهد.

بهبودی روانشناختی مستلزم درک چالش‌های وجودی زندگی است. رویکرد بهزیستی روانشناختی رشد و تحول مشاهده شده در برابر چالش‌های وجودی زندگی را بررسی می‌کند و به شدت بر توسعه انسانی تأکید دارد. سازه بهزیستی روانشناختی، بنابر جهت‌گیری‌های نظری گوناگون از مولفه‌ها و اجزای مختلفی اشباع شده است. با توجه به نقش بسزایی که بهزیستی در ابعاد مختلف زندگی روانی - اجتماعی و حتی جسمی فرد دارد، بدیهی است که هر یک از این ابعاد و مولفه‌ها سهم زیادی در بهبود وضعیت روانی و اجتماعی شخصی دارند.

---

¹ who

² Spiritual Quotient

³ Emmons

⁴ King

۲-۱- بیان مسأله:

دانشجویان هر جامعه آینده سازان فردای کشور خویشند. با پیشرفت صنعت و فن آوری جدید و مشکلات مربوط به آن، اختلالات و بیماریهای روانی همانند مشکلات جسمانی، افزایش چشمگیری یافته و از آنجا که بهزیستی روانشناختی دانشجو اهمیت فراوانی دارد، لازم است که مسایل عاطفی و روانی این قشر عظیم جدی تلقی شده و مورد رسیدگی قرار گیرد. تحقیقات انجام شده در سالهای اخیر بیانگر وجود اختلالات روانی در سطوح مختلف دانشجویان می باشد و از آنجا که سلامت و بهزیستی از اجزای جدایی ناپذیری هویت فرد است و بر تمامی جنبه های زندگی اثر می گذارد تفکر خلاق و نوآورانه برای کسانی که در دنیای پیشرفته امروز زندگی می کنند امری ضروری است. یک ملت قوی ملتی است که شهروندان آن آگاه، مطلع، توانمند و خواهان پرداختن به تاملات و تفکرات خلاق باشند از آنجایی که دانشجویان آینده سازان مملکت می باشند و در این میان نقش دانشجویان سرآمد و نخبه مهمتر است، شناسایی و تقویت خلاقیت در آنان ضروری به نظر می رسد (ولی فرزاد- کنفرانس ملی خلاقیت شناسی، ۱۳۸۹)

معنویت یکی از نیازهای درونی انسان است که در قلب ها و ذهن ها و آئین ها بویژه در آئین های مذهبی وجود دارد. به گفته تیلیچ^۱، معنویت قلمرو و دغدغه های نهایی است، چون همه انسانها دغدغه نهایی دارند. پس همه معنوی اند^۲. با هوش معنوی می توان میل و قابلیت فرد را برای رسیدن به مقصود و ارزش رشد داد. (زوهار و مارشال^۳، ۲۰۰۰)

بهزیستی، موضوعی است که قرن ها ذهن اندیشمندان را به خود مشغول کرده و اخیراً مرکز توجه روان شناسی مثبت شده است. روان شناسی مثبت، عبارت است از مطالعه علمی عملکرد بهینه انسان. روان شناسی مثبت بر این تمرکز دارد

^۱ - tillich

^۲ الکینز و همکاران، ۱۹۸۸

^۳ Zohar&marshal

که زندگی انسان چگونه شکوفا می‌شود و به توانش‌هایش می‌رسد. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه هوش معنوی با بهزیستی روانشناختی انجام شده است و مساله اصلی پژوهش بررسی رابطه هوش معنوی با بهزیستی روانشناختی دانشجویان می‌باشد.

بهزیستی روانشناختی یک رویکرد مثبت نگر به سلامتی روان است که در سالهای اخیر گسترش فراوان یافته و بر این اساس مفهوم بهزیستی روانشناختی ظهور کرده است که سلامت روانشناختی را بیش از آنکه نداشتن بیماری تلقی کند به عنوان داشتن ویژگی‌های مثبتی مانند عزت نفس، روابط اجتماعی مناسب، رضایتمندی و هدفمندی در زندگی می‌داند که این مولفه‌ها در دوران سالمندی افول پیدا می‌کند. (میکائیلی منبع، ۱۳۸۹)

۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق

دانشجویان قشر وسیعی از جمعیت فعال یک کشور را تشکیل می‌دهند. در همه کشورهای دنیا مسائل دانشگاهی و مشکلات فراوان دانشجویان دامنه وسیعی به خود گرفته و به نظر می‌رسد عوامل مختلف سلامت روان شناختی آنها را به خطر می‌اندازد و این عوامل می‌تواند ترکیبی از محرک‌های درونی مانند شخصیت باشد که زمینه ساز شکست و تسلیم فرد در برابر مشکلات و یا عوامل بیرونی مانند تنیدگی‌های محیطی باشد. تنیدگی‌های مفرط اغلب در بین دانشجویان به شکست تحصیلی، اعتیاد، بیکاری، سوء مصرف مواد، مشکلات سلامت، ضعف در عملکرد، ترک تحصیل در برخی موارد حتی به خودکشی و دگرکشی منجر می‌شود. آنها ممکن است روش‌های مقابله‌ای مختلفی برای اجتناب از تنیدگی مانند جستجوی حمایت اجتماعی یا روی آوردن به مذهب و انجام مناسک مذهبی خاص یا روشهای مقابله‌ای منفی مانند الکل و مواد مخدر استفاده کنند. طرفداران نقش معنویت در بهبود سلامت روانشناختی تلاشهای متعددی را جهت برقراری رابطه بین این دو مفهوم انجام داده‌اند، تا اثرات هوش معنوی بر بهزیستی روانشناختی را به اثبات برسانند. (ایرج صفائی راد، ۱۳۸۲).